УДК 81`42:004.773.7

КОМУНІКАТИВНА ПОДІЯ В МЕЖАХ ІНТЕРНЕТ-БЛОГА: ПРАГМАТИЧНІ ТИПИ ВИСЛОВЛЕНЬ

А. С. Гусєва

Реферат. *Дослідження інтернет-комунікації з позиції теорії мовленнєвих актів дозволяє виокремити типи висловлень, різноманітні за ступенем прояву ілокутивної сили. Аналіз мовлення користувачів інтернет-блогів доводить думку про трансформацію текстових категорій в межах віртуального дискурсу й набуття нових динамічних ознак. Використання квеситивів, директивів, перформативів і промісивів в інтеракціях допомогає налагодити зв'язок між комунікантами і досягти поставленої комунікативної мети.*

Ключові слова: *інтернет-комунікація, мовленнєвий акт, комунікативний епізод, ілокуція.*

Кількість мовознавчих досліджень, які присвячені вивченню особливостей інтернет-комунікації, постійно зростає. Текст, який функціонує у віртуальному комунікативному просторі, відрізняється специфічними рисами, тому в наукових колах застосовують різні терміни на його позначення: віртуальна комунікація (Н. Г. Асмус [1]), віртуальний дискурс (О. І. Горошко [2]), інтернет-комунікація (Л. Ф. Компанцева), інтернет-дискурс (І. Б. Карпа, С. А. Матвєєва, М. С. Рижков), інтернет-середовище К. А. Подгорна), комп'ютерний дискурс (О. М. Галічкіна, Л. Ю. Щипіцина), комп'ютерно-опосередкована комунікація (D. Crystall, О. І. Горошко, Л. Ю. Щипіцина,), мережевий дискурс (Н. Л. Моргун), мова мережі (О. І. Горошко, Л. Ф. Компанцева) тощо.

Інтернет-комунікація як одна з сучасних форм комунікативної взаємодії досить варіативна у мовному відношенні. Перспективним у цьому зв'язку видається вивчення її текстової організації, оскільки текст інтегрує одиниці всіх інших рівнів мови і дозволяє досліднику звернути увагу на найбільш важливі мовні категорії, співвідносні з цілим комплексом окремих мовних явищ [порівн. Матвєєва 2006 : 534]. При цьому, на нашу думку, важливо встановити, чи з'являються в нових технічних умовах комунікації принципово нові текстові категорії або тут слід вести мову лише про нову форму прояви традиційних категорій тексту.

На сьогодні блогосфера постає «як один з найбільш розвинутих ареалів комунікативного інтернет-простору» [елькина, с.1]. За Д. Кристалом, кожний окремий блог – це «асинхронний чат» [кристал, с.130], основний зміст якого – записи, які регулярно додаються і можуть містити текст, зображення або мультимедіа. Сукупність блогів становить динамічну всесвітню інформаційну систему, в якій відображаються суспільні зв'язки й культурні меми. Таким чином, вивчення комунікації у блогах становить важливий компонент системного аналізу віртуального дискурсу. Окремі аспекти комунікації у блогах розглянуті у працях Н. Г. Асмус, М. Б. Бергельсона, О. М. Єлькіної, Н. В. Кузнєцової, Н.Н.Казнової та ін.

Мета дослідження – визначити і проаналізувати ілокутивно-прагматичні одиниці в тексті україномовних блогів. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань, як аналіз фактичного матеріалу, виокремлення висловлень з полілогів учасників віртуальної комунікації, визначення прагматичних типів висловлень.

Матеріалом дослідження слугували тексти блогів на порталі http://blog.i.ua/. У цілому було опрацьовано 127 полілогів, кожен з яких можна розглядати як комунікативну подію. Кількість реплік в полілогах варіюється від 3 до 59. Серед виділених текстів лише 46 (36,2 %) містять висловлювання, які можна вважати

вербальними сигналами завершеності.

При аналізі прагматичних типів висловлення в умовах інтернет-комунікації ми спиралися на дослідження таких вчених, як Дж. Остін, Дж. Серль, Г. Г. Почепцов.

Під час дослідження ми обрали за робоче таке визначення комунікативної події: «обмежений у просторі та часі, мотивований, цілісний, соціально обумовлений процес мовної взаємодії комунікантів» [1, с. 13]. У сучасній лінгвістиці уявлення про процесуальність комунікації пов'язується з поняттям дискурсу, який являє собою ситуативно і соціально обумовлену комунікативну діяльність, що відбувається в реальних координатах простору і часу, одним з продуктів якої в результативній сфері є текст» [1, с. 136]. Текст з урахуванням специфічних параметрів інтернет-комунікації ми трактуємо як результат комунікації, що постає у вигляді складного семіотичного твору, який має певну прагматичну настанову. Функціональна, змістовна і структурна цілісність тексту зумовлена саме прагматичною настановою автора, інтенцією мовця. Цей твір в умовах інтернет-комунікації об'єктивований у вигляді електронного документа.

Основними критеріями текстуальності і, відповідно, базовими категоріями Інтернет-тексту, як і тексту «традиційного», слід вважати інтенційність, зв'язність, цілісність, членованість [порівн. Гальперін 1981; Щіпіцина 2010 : 207]. Але під дією параметрів каналу та засобів комунікації (електронна форма існування тексту, гіпертекстуальність, мультимедійність, інтерактивність, синхронність, варіативний характер кількості та статусу комунікантів) ці базові текстові категорії трансформуються. Так, при аналізі текстової організації інернет-блогу як специфічного жанру можна побачити, що текст нового комунікативного середовища стає динамічним (межі тексту рухомі, текст легко змінити), лише відносно завершеним і цілісним утворенням, в якому значно зменшується ступінь граматичної зв'язності порівняно з традиційними текстами. У той самий час в тексті інтернет-комунікації збільшується питома вага катафоричних засобів зв'язку (порівняно з анафоричними) і дистантного зв'язку (порівняно з контактним). Зокрема, переважно катафоричним і дистантним засобом зв'язку виступають гіперпосилання, оскільки при їх активації найчастіше відкривається новий текстовий компонент, розташований не поруч з самою гіперпосиланням, а в іншому вікні. У групових асинхронних жанрах, до яких належить блог, безпосередньо пов'язаними часто виступають не сусідні, а дистантні повідомлення. На думку Щіпіциної, причина цього – груповий характер спілкування і завжди наявна можливість перечитати написане раніше. Крім того, дослідники інтернет-комунікації визначають деякі тенденції її розвитку, які можна вважати новими специфічними категоріями тексту. Ці категорії мають формальну (семіотична гібридність, економічність) або семантичну і стилістичну природу (адресність, суб'єктність, усно-письмова гібридність, емотивність, нормативність) .

Особливостями власне мови інтернету є гібридність (своєрідне поєднання елементів усної і писемної мови) [1, с. 11; 2, с. 7; 3; 4, с. 8; 5; 6, с. 106; 7, с. 7; 8, с. 23; 9; 10]; креолізованість, мультимедійність (комбінація відео/звукового сигналу і письмового тексту) [11, с. 73; 12; 13; 14, с. 11; 15, с. 6; 16, с. 10; 6, с. 106; 17, с. 350; 18, с. 19; 8, с. 18]. Учені відзначають також зростаючу роль графічної інформації при сприйнятті й розумінні тексту [12; 13].

Структурною одиницею у процесі мовленнєвої діяльності прийнято вважати висловлення. Це одиниця мовленнєвого спілкування, яка має відносну самостійність, завершеність, містить в собі комунікативно-модальний аспект, інтонацію (в усному варіанті), невербальні засоби, доступна актуальному членуванню (тема – рема). Для висловлення характерна мотивованість. Мовленнєвий акт – також одиниця мовленнєвого процесу й одиниця породження тексту. Мовленнєвим актом слід вважати цілеспрямовану дію – одиницю нормативної в певному мовному колективі, соціальній

групі мовленнєвої поведінки. Розгляд текстових повідомлень у блогах доводить цю думку. У мовленнєвому акті можна виділити такі етапи: 1) докомунікативний — на якому виділяються ситуаційний і мотиваційний фактори, мовленнєва інтенція — мовленнєвий намір, вся внутрішня мисленнєва підготовка висловлення; 2) комунікативний — має два підетапи: а) матеріалізація підготовленого висловлення — перехід з мисленнєвого коду на акустичний чи графічний; б) сприйняття висловлення шляхом кодового переходу знову на мисленнєвий код внутрішнього мовлення; 3) посткомунікативний: може мати вербальну форму — відповідь співрозмовникові, нове висловлення — або невербальну форму: певна дія чи її відсутність.

У процесі спілкування в інтернет-блозі комуніканти створюють нові типи мовних висловлень – тред, що представляє собою письмовий полілог на певну (зазвичай сформульовану його ініціатором) тему, і повідомлення (постінг), яке є візуально відокремленою від решти частиною треду. Треди (від англ. *thread* – нитка) утворюються в процесі спілкування комунікантів і публікації повідомлень (постів). Кожен тред має заголовок, який формулюється зазвичай автором першого повідомлення в ньому. До треду і повідомлень в інтернет-блозі застосовується термін *мовленнєвий твір*, під яким розуміється «продукт мовленнєвої діяльності певної протяжності, що виконує комунікативну функцію, безвідносно до його форми (усної або письмової), формату (монолог чи діалог), функціонально-стильової приналежності й характеру протікання мовленнєвої діяльності (спонтанного або аранжованого)» [18, с. 18]. Письмовий полілог у межах інтернет-блогу на мікрорівні піддається поділу на ті ж ілокутивно-прагматичні одиниці, що і усний розмовний діалог, – на інтеракції, що складаються з ініціального і реактивного мовних кроків, з можливістю їх нелінійного розташування. На макрорівні полілог складається з інтенційно-тематичних фрагментів – комунікативних епізодів. Структура полілогу в інтернет-блозі організовується зміною інтеракцій і комунікативних епізодів. Нижче наводиться мікроструктура треду «Конкурс на тему» (http://blog.i.ua/user/1644892/1238443), інтеракції наведені в рядках, ініціальні і реактивні мовні кроки у стовпчиках[2]:

Таблиця 1

Мікроструктура треду «Конкурс на тему»

№ інтер-акції	Ініціальний мовний крок	Реактивний мовний крок
1.	Шукаємо об'єктивні факти зі світських новин про природу Бога, що є любов. … Давайте проведемо конкурс трьох телевізійних студій: "1+1", "2+2", "Тві" на **найбільші сюжети** до подібної теми? Може я щось не помічу вчасно то Ви вкажіть пропущене, а у мене сьогодні таке: [відеоролик]	Це нашому конкурсу НЕ ПІДХОДИТЬ https://www.youtube.com/watch?v=UXXrEKn4NPU Мій конкурс у славу Богу, а не богинь стервочок. Отже знайдіть належний відеоматеріал, що відповідатиме моїм попереднім заміткам де ми говорили, що можемо об'єктивно бачити Бога
2.	то то є природа бога?	Ответ на ***2*** от **ВОЇН ІСЛАМА** Природа Бога це любов, а любов в Біблійному розумінні є особлива

[2] Тут і далі – орфографія і пунктуація джерела.

Закінчення табл.

3.	Ответ на ***3*** от **Mir_tobi_ua** а що значить бог особливий?	Ответ на ***4*** от **ВОЇН ІСЛАМА** Я говорю про природу Бога тобто властивості.
4.	Ответ на ***5*** от **Mir_tobi_ua** якщо властивість бога любить і любить всіх то чого він мене не любить! я багато не прошу!	Ответ на ***6*** от **ВОЇН ІСЛАМА** Бо те, що за даром, Ви й задаром не берете
5.	Ответ на ***7*** от **Mir_tobi_ua** це виправдання! не можливості бога виконувать свої обовязки!	Ответ на ***8*** от **ВОЇН ІСЛАМА** Так ми ж зосередили свою пильність аби переконатись в тому, і для цього теж конкурс на порталу. Раніше Ви говорив, що у Вас немає Адобе флеш … Краще би обдумали відео, що є першим сюжетом конкурсу.
6.	Ответ на ***9*** от **Mir_tobi_ua** відео побачив! ну що сказать роблять своє діло!	

Серед повідомлень у складі треду за своєю роллю в динаміці мовної взаємодії комунікантів можна виділити:

1) повідомлення, що відкривають комунікативний епізод;

2) повідомлення, що продовжують комунікативний епізод;

3) повідомлення, що завершують комунікативний епізод.

Кожен тип повідомлень характеризується своїм набором регулярних структурних елементів. У першому з цих типів спостерігається різноманітність способів, за допомогою яких автор спонукає інших учасників інтернет-блогу до інформативного полілогу. Дуже часто повідомлення, яке відкриває комунікативний епізод, – це цікава інформація (http://blog.i.ua/community/662/1274363/), новина (http://blog.i.ua/community/ 662/1274272/), кумедна історія або анекдот (http://prikol.i.ua/view/922857/#p0, http://prikol.i.ua/view/ 924276/), поезія (http://blog.i.ua/community/53/1273941/), відео (http://blog.i.ua/user/ 1644892/1238443) тощо.

У другому типі повідомлень значну роль відіграють такі специфічні для інтернет-форуму елементи, як автоматично включені в текст цитати та звернення, за допомогою яких автор експлікує зв'язок з уже опублікованими повідомленнями.

Лагуз *А ще вона може бути такою гарною, що очей не відвести*

Shnec Ответ на ***3*** от **Лагуз**

А ще вона може бути такою гарною, що очей не відвести

вже ходив дивитися.....не дуже гарна, сподіваюсь, що розумна

(http://prikol.i.ua/view/924276/#p1)

Третій тип – завершальні висловлення – не завжди представлений у блозі, оскільки, як правило, блог залишається умовно відкритим для подальшої дискусії. Завершальними ми вважаємо такі висловлення, як-от: *Дякую, так, це про вогку, сиру, пізню осінь.... ; Спасибі, Lisonok, мені би дуже цього хотілось – щоб подобалося читачам! Будьте здорові!* (http://blog.i.ua/community/53/1274727/).

Структуру самого мовленнєвого акту за традиційним підходом можна представити як потрійну опозицію – трирівневе утворення: локуція – ілокуція – перлокуція [15]. У теорії мовленнєвих актів головна увага приділяється саме ілокуції як втіленню комунікативної інтенції мовця, прагненню вплинути на думки адресата. За

класифікацією Київської прагмалінгвістичної школи, виокремлюємо такі мовленнєві акти залежно від їх ілокутивної сили:

- констативи (твердження)

на море збираємося...; В нас було два теплих дні, та сьогодні знову небо в хмарах...;

- комісиви (обіцянки, погрози)

Обов'язково дам почитати свому коханому;

- перформативи (констатація та здійснення дії одночасно)

Але надії не втрачаю !!! Ні спеки, ні морозів не боюсь;

- директиви (спонукання адресата до дії)

мой прочтите новый; ... пусть осень сжалится и подарит нам еще немного тепла;

- квеситиви (запитання)

щось знайоме? Друге дихання?

- фатичні (реалізують функцію встановлення контакту)

чудесно; Ларисонько, приємного дня, Сонечко !!! Просто чудово! Які красиві слова і вислви. Я взахваті) ЦЕМ)))

(Приклади взято з блогу за адресою: http://blog.i.ua/community/53/1274727/)

Як бачимо, в межах одного треду наявні різноманітні типи висловлень. Беручи до уваги структурно-мовні ознаки, мовці розуміють, для втілення якого комунікативного наміру вжито ту чи іншу конструкцію (мовну форму). Водночас існують випадки, коли певну мовну форму можуть використовувати для вираження більше, ніж однієї ілокуції.

Так, висловлення *Шукаємо об'єктивні факти зі світських новин про природу Бога* містить і констатив, і директив, а також можна виділити імпліцитний перформатив. Таким чином, можна говорити про явище непрямої ілокуції, яке досить поширене в умовах інтернет-комунікації.

Отже, розгляд комунікативної взаємодії учасників блогу на мікрорівні і макрорівні доводить думку про перспективність подальшого аналізу мовленнєвої діяльності в умовах інтернет-комунікації. У текстах інтернет-блогів представлені мовні засоби двох основних функціонально-стильових сфер літературної мови – розмовної і книжної. Неофіційність та особистісно-зорієнтований характер спілкування, з одного боку, і письмова форма мови – з іншого, створює сприятливі умови для поєднання елементів розмовної і книжної мови в межах тексту, найчастіше на невеликих його ділянках – у словосполученні та реченні. Аналіз багатства мовних засобів, представлених у блогах, становитиме наступний крок у дослідженні віртуального дискурсу.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена изучению виртуального дискурса. Исследование Интернет-коммуникации с позиции теории речевых актов позволяет выделить типы высказываний, различные по степени проявления иллокутивной силы. Анализ речи пользователей Интернет-блогов доказывает мысль о трансформации текстовых категорий в виртуальном дискурсе и приобретении новых динамических признаков. Использование квеситивов, директивов, комисивов и перформативов в интеракциях помогает наладить связь между коммуникантами и достичь поставленной коммуникативной цели.

Ключевые слова: Интернет-коммуникация, речевой акт, коммуникативный эпизод, иллокуция.

SUMMARY

The article is devoted to studying of virtual discourse. Research of internet-communication from the perspective of speech act theory allows distinguishing the types of of utterances, varied in the degree of illocution. Analysis of the user's speech in online-blogging brings the idea of transforming textual categories within a virtual discourse and the acquisition of new dynamic features. Using of questitives, directives, comisives and performatives in interactions helps to establish a relationship between communicators and achieve communicative goals.

Keywords: online communication, act of speech, communicative episode, illocution.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Асмус, Н. Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства [Текст] : дисс. ... канд. филол. наук / Нина Геннадиевна Асмус. — Челябинск, 2005. — 265 с.
2. Горошко, Е. И. Интернет-жанр и функционирование языка в Интернете: попытка рефлексии [Текст] / Е. И. Горошко // Жанры речи. — Вып. 6. «Жанр и язык». – Саратов : Наука, 2009. — С. 11—27.
3. Компанцева, Л. Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти [Текст] : Автореф. дис. ... д-ра філол. наук / Л. Ф. Компанцева. – К., 2007. – 23 с.
4. Карпа, І. Б. Функціональні та прагматичні характеристики інтерактивної віртуальної комунікації (на матеріалі інформаційно-довідкового сервісу Yahoo!Answers) [Текст] : Автореф. дис. ... канд. філол. наук / І. Б. Карпа. – Херсон, 2010. – 22 с.
5. Рыжков, М. С. Речевые стратегии участников синхронного интернет-дискурса (на материале русско- и англоязычных чатов) [Текст] : Автореф. дис. ... канд. філол. наук / М. С. Рыжков. – Воронеж, 2010. – 25 с.
6. Матвеева, Т. В. Текстовая категория [Текст] / Т. В. Матвеева // Стилистический энциклопедический словарь русского языка. 2-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта; Наука, 2006. – С. 533–536.
7. Галичкина, Е. Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русском языках (на материале жанра компьютерных конференций) [Текст] : дисс. ... канд. филол. наук / Елена Николаевна Галичкина. – Волгоград, 2001. – 212 с.
8. Щипицина, Л. Ю. Компьютерно-опосредованная коммуникация: лингвистический аспект анализа [Текст] / Л. Ю. Щипицина. – М. : КРАСАНД, 2010. 295 с.
9. Моргун, Н. Л. Научный сетевой дискурс как тип текста [Текст] : Автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Н. Л. Моргун. – Тюмень, 2002. – 20 с.
10. Crystal, D. Language and the Internet [Текст] / D. Crystal. – Cambridge University Press, 2004. – 284 p.
11. Елькина, О. М. Лингво-социокультурные особенности языковой деятельности в сфере компьютерно-опосредованной коммуникации (на материале англоязычных блогов) [Текст] : Автореф дис. … канд. филол. наук / О. М. Елькина. – Пятигорск, 2012. — 28 с.
12. Бергельсон, М. Б. Языковые аспекты виртуальной коммуникации [Текст] / М. Б. Бергельсон // Вестник МГУ. Сер. 19, Лингвистика и межкультурные коммуникации. — 2002. — № 1. – С. 43–48.
13. Кузнецова, Н. В. Структура и стилистика языковых средств в текстах интернет-форумов [Текст] : Автореф. дисс. … канд. филол. наук / Н. В. Кузнецова. – Тюмень, 2008. – 26 с.
14. Казнова, Н. Н. Особенности конструирования французского сетевого дневника (к вопросу о выборе речевой маски блоггера [Текст] / Н. Н. Казнова // Вестник

Челябинского государственного университета. 2009. – № 39 (177). Филология. Искусствоведение. Вып. 38. – С. 65–71.
15. Остин, Дж. Л. Слово как действие [Текст] / Дж. Л. Остин // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 17. Теория речевых актов. Сборник: Пер. с англ. / Сост. и вступ. ст. И. М. Кобозевой и В. З. Демьянкова. Общ. ред. Б. Ю. Городецкого. – М. : Прогресс, 1986. – С. 122-129.
16. Серль, Дж. Р. Классификация иллокутивных актов [Текст] / Дж. Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике: Вып.17. Теория речевых актов. – М. : Прогресс, 1986. – С. 170—194.
17. Почепцов, Г. Г. Прагматический аспект изучения предложения [Текст] / Г. Г. Почепцов // Иностанный язык в школе. – 1975. – № 6. – С. 15-25.
18. Борисова, И. Н. Русский разговорный диалог: структура и динамика [Текст] / И. Н. Борисова. – М. : Ком-Книга, 2005. – 320 с.
19. Гальперин, И. Р. Текст как объект лингвистического исследования [Текст] / И. Р. Гальперин. – М. : Прогресс, 1981. – 144 с.
20. Загнітко, А. П. Основи мовленнєвої діяльності [Текст] : Навч. посібник для студентів денної, безвідривної та очно-заочної прискореної форми навчання спеціальності / А. П. Загнітко, І. Р. Домрачева. – Донецьк : Український культурологічний центр, 2001. – 56 с.

Надійшла до редакції 05.09.2013 р.